




“ТУРИЗМЪТ В  
ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА  
В ПОЛЗА НА  
МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ”

МАНИФЕСТ НА НАЛАС



Network of Associations of Local  
Authorities of South-East Europe





# МАНИФЕСТ НА НАЛАС “ТУРИЗМЪТ В ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА В ПОЛЗА НА МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ”

## ВИЗИЯ:

*Общините управляват туризма по устойчив начин за постигане на три ключови ценности:*

- *Доволни местни общности и туристи*
- *Справедливо разпределение на приходите от туризма и*
- *Качествено опазване и развитие на природното и културното наследство*



**NALAS**

# 1

## ВЪВЕДЕНИЕ

Целта на този манифест е да: **а) изгради общо разбиране** за това какво е устойчивият туризъм в Югоизточна Европа (ЮИЕ); **б) насърчи устойчивото планиране и развитие на туризма в ЮИЕ** като използва потенциала на мрежата от асоциациите на местните власти в региона – НАЛАС; **в) изгради общо ресурсно звено за местните власти и техните сдружения**, които припознават туризма като подходящо средство за икономическо си развитие, което за да носи успех следва да бъде внимателно планирано и управлявано с оглед на устойчивото бъдеще, но и на непосредствените ползи за настоящето.

Въз основа на възможностите, предлагани от непрестанния растеж на международния туризъм, настоящият манифест представя визията, основните принципи, цели, действия и препоръки, насърчаващи прилагането на надеждни политики за развитие от общините и техните сдружения. Манифестът ще послужи и за популяризиране на дейността на НАЛАС в страните от Югоизточна Европа в съответствие с принципите на организацията за насърчаване на децентрализацията в ЮИЕ и за провеждане на регионални инициативи.

Развитието на туризма е **многосекторен феномен на местно ниво, който има своите социални, икономически и екологични последици**. Това изисква внимателно планиране и сътрудничество между публичните власти и частния сектор.

**Три ценности са от особено значение за развитието на туризма на местно ниво.** Първо, трябва да се отчитат в еднаква степен нуждите на местните общности и на гостите. Устойчивостта в дългосрочен аспект изисква доволни посетители, които ще се завърнат отново и/или ще препоръчат на своите познати да посетят дадената дестинация – т.е. преживяното трябва да отговаря или да надминава очакванията. Местните общности, обаче, не винаги са облагодетелствани от развитието на бранша, а им се налага да понесат редица допълнителни разходи/неудобства. Ето защо е важно политиката за развитие да се стреми към максимизиране и на икономическите ползи за местната общност.



Второ, трябва да се увеличат броят и качеството на работните места на местно ниво, директно или индиректно свързани с туризма, като същевременно се търси **справедливо и всеобхватно разпределение на икономическите и социални ползи** от него, за подобряване на възможностите, доходите и услугите за най-не облагодетелстваните членове на местната общност. Това може да се постигне чрез включване на местните власти и техните сдружения в планирането и управлението на сектора.

В заключение, развитието на туризма трябва да опазва и да развива историческото наследство, автентичната култура, традициите и начина на живот в местните общности, както и да подобрява качеството на градския и селски ландшафт, и да избягва физическа и визуална деградация на околната среда. ЮИЕ е хилядолетно културно пространство, където споделената история и паметта на географски свързаните национални държави са създали изключително културно и природно наследство. Тази съкровищница предлага както материални забележителности като исторически сгради и артефакти, така и духовни преживявания и културни традиции. Тяхното съхранение е от голямо значение и за устойчивото развитие на туристическия сектор. Регионалният ангажимент и споделеният подход за опазването на материалното и духовното, културното и природното богатства са жизнено важни за успешното развитие на туризма и на целия регион.

# 2

## ТУРИЗЪМ - НАСТОЯЩИ ВЪЗМОЖНОСТИ И УСЛОВИЯ ЗА МЕСТНО РАЗВИТИЕ В ЮИЕ

Туризмът отдавна е сектор от глобално значение. Според последните данни на Организацията по туризъм към ООН международните туристически пътувания са нараснали с 4% през 2012 г. до 1.035 милиарда. Дългосрочните прогнози са много оптимистични, като тези пътувания се очаква да достигнат 1.8 милиарда към 2030 г., при ежегоден ръст от 3.3% на година.

Международните пътувания към дестинации от развиващите се пазари ще нарастват двойно по-бързо (с 4.4% годишно) от тези към развитите страни (2.2% годишно). В абсолютно изражение нововъзникващите пазари ще приемат близо 30 милиона туристи на година в сравнение с 14 милиона туристи в традиционните дестинации в развитите страни от Европа, Северна Америка и Азия.

Следващите 20 години ще доведат до продължителен растеж за сектора и огромни възможности за икономиките от ЮИЕ по отношение на **икономическия растеж, социалния напредък и екологичната устойчивост.**

Въпреки че в страните от ЮИЕ са налице големи различия в броя на международните туристи и в приходите от туризъм (с голям превес на морските дестинации), **тенденциите като цяло са за засилен интерес към алтернативния и специализиран туризъм.** Това предоставя подходящи възможности за развитие и за отдалечени вътрешни дестинации.

Туризмът не само създава работни места в хотелиерството и свързаните с него услуги, а развива и пазарите за стоки и услуги в сферата на транспорта, търговията на дребно, строителството, културата, хранително-вкусовата промишленост, рибарството и земеделието. За разлика от останалите сектори на икономиката туризмът е ресурсно-обезпечена индустрия, чийто продукт се консумира непосредствено, на мястото където се произвежда.



*Туристическите дестинации съществуват само защото хората ги посещават и се ползват от амалгама от местни ресурси, оформящи „специалното преживяване“ – туристическият продукт, предоставен от дестинацията и консумиран от туристите, в т.ч.:*

- Ресурси във формата на физически и културни забележителности, привличащи посетители.
- Ресурси във формата на заведения и услуги, в т.ч. човешки ресурси, които позволяват на туристите да отседнат в дестинацията.
- Ресурси във формата на инфраструктура и услуги, които правят дестинацията достъпна, както и различни други атракции и съпътстващи услуги в рамките на дестинацията.
- Маркетинг, който предоставя на потребителите информация относно дестинацията и нейните ресурси.

***Ето защо решенията за развитие на туризма трябва да се взимат на най-ниското управленско ниво, а в случаите когато се налагат решения на централно ниво, местните заинтересовани страни трябва да се консултират и участват в процеса по управление. От особено значение е:***

- Цялостното ангажиране на местната общност в разработването на туристическите политики и планове. Местните власти трябва задължително да бъдат включени и да инициират консултации и участие от страна на общността и заинтересованите страни.
- Овластяване на местните общности да влияят на решенията относно развитието на туризма, предоставяне на умения и обучение, така че хората активно да участват в управленските процеси.



Няма трайно установено съгласие относно ролята и подхода за участие на общините в областта на развитието на туризма. Обикновено изграждането и предоставянето на туристически продукт се осъществява от съдружия на частни и публични органи от различните нива на управление, като маркетингът е поверен на регионални туристически организации, а териториалното планиране на дестинацията се осъществява от градски/общински и регионални структури.

Това положение означава, че планирането и развитието на дестинациите се случва в сложен контекст на институционални и публично-частни взаимоотношения, включващи различни организации, в т.ч. НПО. Анализът на заинтересованите страни, извършен от НАЛАС, идентифицира следните основни групи:

- На местно ниво: кмет, общински съвет, местен съвет по туризъм, местни съвети и групи за устойчиво развитие, агенции за управление на дестинации и неправителствени организации;
- На ниво асоциация на местни власти: ръководители на проекти от НАЛАС, изпълнители директори и специалисти по маркетинг;
- На национално ниво: ресорни министерства на туризма, на икономиката, на регионалното развитие, финансите, транспорта и съобщенията, национални съвети за устойчиво развитие;
- На ниво частен сектор: търговски камари, асоциации на туроператори, на хотелиери и ресторантьори, рекламни агенции, медии, университети и сдружения на работодатели;
- На международно ниво: международни и европейски агенции, Европейска комисия, националните търговски камари, асоциации на градове и региони, организации за устойчиво развитие и мрежи по опазване на биоразнообразието.





**Независимо от националната система по управление на сектора, планирането на туризма и неговото устойчиво развитие трябва са осигури баланс между социалните, екологичните и икономическите цели.** В същото време стратегическото планиране следва да търси конкурентоспособност, обединявайки заинтересованите страни въз основа на ефективен анализ, удачни и измерими цели, ясен план за изпълнение и показатели за устойчивост и резултат.



**Публично-частният подход, основаващ се на ясни цели и индикатори, също би могъл да осигури интелигентно приоритизиране на инвестициите,** стабилна фискална политика и ефективно набиране на средства от местните общини. Това би помогнало за решаване на присъщите парадокси, с които се отличава икономиката на туризма, особено по отношение на финансирането на проекти в туризма. Туризмът спомага за увеличаване на потреблението в общността, като често води и до по-голяма заетост, която се засилва от „мултипликационния ефект“. Въпреки че е в национален интерес е да се постигат и акумулират приходи под формата на данък върху печалбата, данъци върху доходите на заетите лица, акцизи и т. н., това не помага на местните власти, които поемат допълнителните разходи, свързани с осигуряването на местни колективни туристически услуги. Те включват преките разходи, дължащи се за събиране на отпадъците, промоция, управление и поддържане на музеите, предоставянето на информация, както и по-големи индиректни капиталови инвестиции в инфраструктура и супер-инфраструктура, чиято устойчивост също се подлага на изпитания от интензивното развитие на туризма.



**Въпросът за финансите, следователно е от основно значение за устойчивото развитие на туризма.** Местните общини трябва да се стремят към подобряване на фискалния федерализъм, за да поддържат колективни туристически услуги и инвестиции, прилагащи схеми за публично-частно партньорство и достъп до национални и международни фондове, каквито са структурните фондове на ЕС. Тези средства трябва също така да бъдат насочени към поддържане и изграждане на капацитет в областта на устойчивото развитие, включително и на държавните и частните оператори на местно ниво.



# 3

## ПРИНЦИПИ И ЦЕЛИ

Следните **основни принципи**, следва да се прилагат в подхода към устойчив и отговорен туризъм на местно ниво:

- *Развитието на туризма следва да се планира с дългосрочна визия, като се избягват краткосрочните подходи и решения, които не могат да устоят във времето.*
- *С еднаква тежест трябва да се приемат икономическите, социалните и екологичните аспекти на устойчивото развитие.*
- *Етичните проблеми следва да са в основата на политиката на туризма в ЮИЕ и дейността на местно ниво.*
- *Значителното влияние на туризма в другите отрасли и дейности за местната околна среда и гостите в общността следва да бъде признато, с позоваването върху преките и косвени въздействия и мултипликативни ефекти.*
- *Обективна оценка на влиянието на потенциала за развитието на туризма следва да се извършва и на цялата туристическа дейност, основаваща се на интелигентни и измерими цели, почиващи на съответните индикатори за устойчивост.*
- *Директните бенефициенти на туризма, следва да бъдат добре информирани, включително бизнеса и туризма, за вътрешните разходи на местно ниво, свързани с дейностите им, за да могат да допринасят за тяхното намаляване.*
- *Изграждането на капацитет, като основен компонент за развитието на устойчивия туризъм, следва да се насърчава.*
- *Тясното сътрудничество и общия подход към местните власти от ЮИЕ в държавите на ЕС следва да продължи и да се осъществява чрез работа в мрежа, обмяна на знания и съвместни стратегии, дейности и проекти насочени към справяне с предизвикателствата и търсене на възможности.*
- *По-тясно ангажиране с Европейските страни и институции, включително с националните асоциации на местните власти, следва да се насърчават и подкрепят.*
- *Местните власти следва да насърчават и улесняват обмяната на добри практики в областта на устойчивия туризъм, в страните от ЮИЕ и на европейско ниво.*

# 4

## ДЕЙСТВИЯ И ПРЕПОРЪКИ

Следните действия и препоръки се предвиждат за осигуряване на необходимото участие на четирите нива на заинтересованите по отношение на устойчивото развитие на туризма.

### 4.1. Местни власти трябва да:

- *Прилагат систематично стратегическото планиране за развитие на устойчивия туризъм, което включва:*
  - » *Контрол на обема, характера и местоположението на развитието на туризма, за да се предотврати евентуален неправомерен натиск върху местните ресурси и биоразнообразието.*
  - » *Защита на природното и културно наследство чрез съответен контрол на планирането и достатъчен управленски капацитет.*
  - » *Популяризиране на органите за партньорство и управление на дестинациите от публичния, частния сектор и гражданското общество, включително организации представляващи околната среда и интереси на местната общност и културни интереси.*
- *Включване на представител на местните общности и насърчаване на консултациите и участието на заинтересованите страни, за да се идентифицират съответните приоритетни проблеми и свързаните с тях индикатори за устойчивост, като се използват интелигентни инструменти за управление, спомогащи за справяне с конфликтни цели, придобиване на ангажимент за ефективно изпълнение на решенията и постигане на добра комуникация за решения и рискове свързани с възможностите за развитие на туризма.*
- *Прилагане на устойчива система за измерване и управление на туризма, стратегически ориентирана, подбрана и управлявана съгласно идентифицираните приоритети на дестинацията.*
- *Приемане на реалистична система от цели за устойчивост, индикатори и измерители във всички планове за развитие, пряко и косвено свързани с туризма, управлявана от местните власти, включително развитието на инфраструктурата и използването на земята.*

- *Предоставяне на дейности за изграждане на капацитет, разпространение на добри практики и създаване на мрежи от заинтересовани страни, включително междуобщинско сътрудничество, побратимяване и обмяна на добри практики в ЮИЕ и Европейските партньори за справяне с предизвикателствата за устойчиво развитие на туризма.*

#### **4.2. Асоциациите на местните власти трябва да:**

- *Подобряват координацията и ролята си в областта на устойчивия туризъм, „в унисон“ с международните проучвания и знания.*
- *Насърчават знанията и уменията за себе си и своите членове в областта на устойчивото планиране на туризма, подкрепят и разпространяват съответни научни изследвания и информация и прилагат подходящо за туризма образование.*
- *Разпознават и разпространяват добри устойчиви практики в ЮИЕ, популяризирайки и насърчавайки обучителните пътувания и други обмени с Европейски партньори.*
- *Осигуряват техническо и политическо съдействие на местните общини за улесняване на достъпа им до специфични фондове на ЕС и други международни такива, финансиращи проекти и инициативи за устойчив туризъм.*

#### **4.3. Централната власт трябва да:**

- *Включва въпросите за устойчивостта в своите национални и регионални стратегии, които биха ускорили процесите, гарантиращи участие на заинтересованите страни, насърчава и защита планирането на туризма, отразява целите и принципите на устойчивия туризъм.*
- *Признае, че за постигане на ефективни резултати, трябва на национално и местно ниво да се разработват и осъществяват политиките за устойчив туризъм, ролята на които в следствие се доказва на практика в много от страните в процеса на децентрализиране на техните политически и административни структури.*
- *Допълва националните и регионални стратегии за туризма с тези прилагани на местно ниво, насърчава ефективното сътрудничество в планирането на устойчивия туризъм и развитие, също и в програмите свързани със структурните фондове на ЕС, гарантиращи, че критериите за устойчивост са включени в разпределението на фондовете за подкрепа на развитието на туризма.*





- *Ангажира активно местните власти в създаването и изпълнението на проекти за устойчив туризъм, разширявайки по този начин възможностите им и гарантирайки упражняването на контрол от страна на широката общественост, основавайки се на принципите за устойчивост на развитието и субсидиарността. Местните съвети по туризъм трябва да играят ролята на медиатори и водещи координатори в този процес, особено когато не са предвидени институционални рамки, но следва да бъдат изградени на местно ниво.*

#### **4.4. Бизнесът трябва да:**

- *Избягва неетичния туризъм, осигурявайки защита на децата и непълнолетните и да работи за елиминиране на всички форми на сексуална и трудова експлоатация при пътуванията и туризма.*
- *Приема принципите на устойчивия туризъм и по-конкретно:*
  - » *Предоставя постоянно ниво на качество, с акцент върху насърчаването на висококачествените продукти, услуги и дейности.*
  - » *Равнопоставено и справедливо отношение към служителите, зачитане на техните права и на техните представителни органи.*
  - » *Въвеждане на система за управление на околната среда, включваща персонала и информизиране на гостите.*
  - » *Подкрепа опазването на местното природно и културно наследство.*
  - » *Наемане на персонал и ресурси, където е възможно на местно ниво и ангажиране на местната общественост и предоставяне на своя сграден фонд за тях.*
  - » *Участие в дейностите по мониторинг и оценка.*
- *Сътрудничи с местните власти за планирането и развитието на туризма, като същевременно подкрепя и участва в дестинацията партньорство.*
- *Насърчава използването на схеми за сертифициране и възлагане, изградени на критериите за устойчивост, както и създаването на кълъстери или мрежи, географски и тематично базирани, улесняващи общите стандарти, съвместната подкрепа и партньорски натиск сред членовете си.*

Този манифест е подготвен от работната група на НАЛАС по устойчив туризъм с подкрепата на Националната асоциация на италианските общини.

**Състав на работната група по устойчив туризъм:**

**Дженана Абдалайбегович**, представител на Асоциацията на общините и градовете на Федерация Босна и Херцеговина

**Илкай Акинджи**, представител на Съюза на общините от регион Мармара

**Ива Чоку**, представител на Асоциацията на албанските общини

**Сладжана Груич**, представител на Постоянната конференция на градовете и общините на Сърбия

**Саша Кек**, представител на Асоциацията на градовете и общините на Словения

**Марко Кос**, представител на Асоциацията на общините в Република Хърватска

**Амир Купусия**, представител на Асоциацията на общините и градовете на Федерация Босна и Херцеговина

**Сладжана Лазаревич**, представител на Асоциацията на градовете и общините в Република Сръбска

**Ирина Лункасу**, представител на Конгреса на местните власти в Молдова

**Адриан Мирою-Ламба**, представител на Асоциацията на комуните в Румъния

**Дарко Мървалеич**, представител на Съюза на общините от Черна гора

**Симеон Петков**, представител на Национално сдружение на общините в Република България

**Сара Шабани**, представител на Асоциацията на местните власти в Република Македония

**С подкрепата на:**

**Роберто Формато**, експерт по устойчив туризъм, Национална асоциация на италианските общини

**Келменд Заязи**, изпълнителен директор, НАЛАС

**Йелена Яневска**, ръководител екип „Образование и комуникация“

**Националните координатори на НАЛАС**

**Наташа Илйева-Ацевска**, програмен ръководител по устойчив туризъм, НАЛАС

**Фотографиите в настоящото издание са предоставени от:**

**Йелена Яневска**

**Горан Ацевски**



Network of Associations of Local Authorities of South East Europe  
<http://www.nalas.eu/st/index.aspx>

